



ULISA: Uluslararası Çalışmalar Dergisi Journal of International Studies

Cilt 6, Sayı 1 - Volume 6, Number 1

Mustafa Kürşat ŞAHİNER* Fatih Cemil ÖZBUĞDAY**

* Ankara Yıldırım Beyazıt Üniversitesi, Ankara, Türkiye; m.kursatsahiner@hotmail.com; ORCID: 0000-0002-7863-7162.

** Doç. Dr.; İktisat Bölümü, Siyasal Bilgiler Fakültesi, Ankara Yıldırım Beyazıt Üniversitesi, Ankara, Türkiye; fcozbugday@ybu.edu.tr; 0000-0001-5841-4343.

Oyun Teorisi Bağlamında Suriye İç Savaşının Geleceği

Dünya tarihinin her döneminde, grupların, klanların, milletlerin birbiriyle olan mücadelesine rastlamak mümkündür. Bu mücadeleler kimi zaman iki farklı devlet arasında, kimi zaman da aynı devlet içerisindeki farklı gruplar arasında gerçekleşmiştir. Yakın tarihe bakıldığında, bu savaşlara hala devam eden bir örnek olarak Suriye İç Savaşı gösterilmektedir. Bu çalışmanın amacı Suriye İç Savaşını, savaşa neden olan iç ve dış aktörlerin stratejilerinden hareketle oyun kuramı çerçevesinde değerlendirmektir. Çalışmanın hazırlık aşamasında literatür taraması gerçekleştirilmiş ve doküman analizi yöntemi kullanılmıştır. Aynı zamanda yazarın Türkiye-Suriye sınır hattındaki Kilis ilinde yaşadığı saha deneyimlerinden faydalanılmıştır. Çalışmanın ilk kısmında, tarihteki örnekleriyle birlikte iç savaşın tanımına ve Suriye İç Savaşı'nın nedenlerine, bölgesel ve küresel etkilerine değinilmiştir. İkinci kısımda ise savaşın hangi tarafın galibiyetiyle sona erebileceğine dair yaklaşımlar oyun teorisi bağlamında değerlendirilmeye çalışılmıştır.

Anahtar Kelimeler: İç Savaş, Suriye, Oyun Teorisi, Strateji.

Future of the Syrian Civil War in the Context of Game Theory

In every period of world history, it is possible to encounter the struggle of groups, clans, and nations with each other. These struggles sometimes took place between two states and sometimes between different groups within the same state. Recent history shows an example of these wars that still continues; The Syrian Civil War. This study aims to evaluate the Syrian Civil War within the game theory framework, based on the strategies of internal and external actors that caused the war. In the preparation phase of the study, a literature review was carried out, and a document analysis method was used. At the same time, the author's field experiences in the province of Kilis on the Turkey-Syria border line were used. In the first part of the study, the definition of the civil war, its historical examples, the causes of the Syrian Civil War, and its regional and global effects are mentioned. In the second part, the approaches about which side of the war can end with the victory are evaluated in the context of game theory.

Keywords: Civil war, Syria, Game Theory, Strategy.

Araştırma Makalesi | Original Article

Atıf: *Ulisa: Uluslararası Çalışmalar Dergisi*, Cilt 6, Sayı 1 (2022), ss. 51-65.

Citation: *Ulisa: Journal of International Studies*, Vol 6, No 1 (2022), pp. 51-65.

Başvuru 06.11.2021 Received | Kabul 30.06.2022 Accepted

Oyun Teorisi Bağlamında Suriye İç Savaşının Geleceği

1. Giriş

İç savaş (veya sivil savaş) en genel itibarıyla bir ülke sınırları içinde meydana gelen ve çoğunlukla düzenli ve silahlı kuvvetleri içeren, sürekli, organize ve geniş çaplı bir çatışmadır (Özkeçeci, 2019). Tarih boyunca toplumların kendi içerisindeki güç mücadeleleri devam etmiş, birçok iç savaş senaryosu yaşanmıştır. Günümüzde farklı coğrafyalarda hala devam eden iç savaş örneklerini görmek mümkündür. Öte yandan nasıl bir hareketin iç savaş sayılabileceğine dair henüz net tanımlamalar yapılamamaktadır. "İç Savaş" kaynakçasında taraflardan birinin 'devlet' olması gerektiği genel olarak kabul görmüştür (Bağcı, 2012, s.1). Ancak ilgili çatışmaya 'iç savaş' denilebilmesi için nitelik ve nicelik özellikleri tam anlamıyla bir standarda ulaşmamıştır.

Tüm bu bilgilere dayanarak denilebilir ki iç savaş tanımında olması gerektiği düşünülebilecek en belirgin özellik karşıt amaçları olan iki tarafın koşulsuz varlığıdır. Eğer ki bu savaşlar dünyadaki hegemon devletlerin rasyonel çıkarlarına etki edecek seviyede ise yalnızca iki tarafın varlığından söz edebilmek mümkün olmamaktadır. Bu noktada en sıcak örneklerden birisi olan Suriye iç savaşını değerlendirecek olursak mücadele, Suriye halkının kendi ülkesinin geleceğini belirleyebilme çizgisinden çoktan çıkmıştır. Sahada, Ortadoğu ve Akdeniz politikalarına yeni bir yön kazandırmak için Esad rejimini destekleyen bir Rusya'yı, bölgedeki enerji kaynaklarına sahip olabilmek ve diğer ülkelerin etkisini saf dışı bırakmak için YPG/PYD'yi destekleyen bir ABD'yi, terörist unsurları temizleyerek güvenli bir tampon bölge oluşturmak arzusuyla sınır ötesi operasyonlar düzenleyen Türkiye'yi, Sünni gücünü istemeyen ve Kürt meselesinden olumsuz etkileneceğini düşünerek Hizbullah'a destek veren İran'ı ve bölgede İran'ın bu politikasından rahatsızlık duyduğu için başka cihatçı gruplara arka çıkan İsrail'i görmekteyiz. Dünyada söz sahibi olabilmek ve yeni düzen içerisinde 'ben de varım' diyebilmek için çabalayan daha birçok ülkeyi Arap Baharı etkisiyle buna benzer senaryoları yaşayan Kuzey Afrika ve Arap Yarımadası coğrafyasında bulabiliriz. Bu örnekler gösteriyor ki iç savaşlar, doğrudan veya dolaylı birbirinden farklı aktörleri içermekte ve her bir aktörün kendi stratejik yaklaşımına yer vermektedir. Buradan hareketle, çıkar çatışmalarının, eşanlı hamlelerin, egemen olma mücadelelerinin merkezinde bulunduğu iç savaşlar ile ilgili yapılacak analizlerde oyun teorisinin önemi oldukça büyüktür.

Oyun teorisi, bireyler, organizasyonlar ve devletler arasındaki müzakere, çatışma ve iş birliği gibi konuları matematik modellerle inceleyen bir disiplindir. Bir başka ifadeyle, oyun teorisi mevcut veriler ve kısıtlar içerisinde karar verme ve tercihte bulunma durumunda olan aktörlerin kazançlarını maksimize ve kayıplarını (maliyetlerini) minimize etme stratejilerini çoğunlukla matrisler yardımıyla analizlere tabi tutan bir disiplindir (Aktan ve Bahçe, 2013, s. 93). Oyun teorilerinde amaç, en stratejik hamleyi belirleyerek en yüksek faydayı sağlamak, en az zararı almaktır. Bu nedenle iç savaşlara stratejik yaklaşımlar perspektifinden bakıldığında oyun teorisi kuramlarıyla doğrudan ilgili görülmektedir.

Çalışmada oyun teorisinin bu prensiplerinden faydalanılarak, 10 yıldır devam eden Suriye İç Savaşı'nın sona ermesine dair senaryolar, tarafların kazançları ve kayıpları doğrultusunda değerlendirilmeye çalışılacaktır. Hangi tarafın galibiyete daha yakın olduğuna ilişkin tahminler de yine karşılıklı stratejilerin ve dayanakların değerlendirilmesiyle ortaya konulacaktır.

2. İç Savaş Nedir?

İç savaş denilince literatürde karşımıza iki önemli başlık çıkmaktadır: Bunlar Singer ve Small (1982, 1994) tarafından ortaya konan, savaş bağıntıları (*correlates of war*, COW) ve Gleditsch vd. (2002) tarafından ifade edilen silahlı çatışma veri kümesi (*Armed Conflict Dataset*, ACD)'dir. Bu iki önemli yöntem de çok büyük verileri toplayıp elektronik ortama aktarım

gerçekleştirmiş ve araştırmacıların gerçek verilerle çalışmasını sağlamıştır. İç savaşların COW tanımı dört ana özelliğe dayanmaktadır. Bunlardan ilki, organize bir askeri harekâtın olmasının ve en az 1000 savaş ölümünün gerekliliği, ikincisi, savaşları soykırımlardan, katliamlardan ve pogromlardan ayırt etmek için etkili bir direnişin olması, üçüncüsü, ölümlerin en az yüzde beşinin daha zayıf tarafta gerçekleşmesi ve son olarak o sırada ulusal hükümetin aktif olarak savaşa dâhil olmasıdır. COW'a göre bu şartlar, bir dizi iç savaş, özellikle de sömürgecilikten kurtuluş savaşlarını, iç savaş tanımının dışında tutmaktadır.

Gleditsch vd. (2002) tarafından sunulan savaş tanımı ise iki temel yaklaşıma sahiptir. İlk olarak, taraflara ve savaşın yerine göre dört tür şiddetli çatışmayı ortaya koyarlar: Bunlar sistem dışı çatışmalar (esas olarak sömürge veya emperyalist savaşlar), devletlerarası savaşlar, devletler içi savaşlar ve uluslararasılaşmış devletlerarası savaşlardır. İkinci boyut, şiddetin düzeyini tanımlamaktadır. Buna göre küçük çatışmalar yılda savaşla ilgili 25'ten fazla ölüme neden olur, orta ölçekli çatışmalar yılda 25'ten fazla savaştan kaynaklı ölüme neden olur ve toplam çatışma geçmiş 1000'den fazla savaşla ilgili ölümlerle sonuçlanır. Son olarak savaşlar, yılda 1000'den fazla savaşla ilgili ölümlerle sonuçlanan çatışmalardır.

İç savaşın ciddiyetinin bir başka ölçütü ise savaşın coğrafi yayılımıdır. Burada ilk adım çatışmanın meydana geldiği ülkeyi tespit etmektir. COW ve ACD gibi veri kümeleri, birincil katılımcılar ve müdahaleler ile savaşın nerede yapıldığı hakkında bilgi sağlamaktadır. Böylece, savaşa dışarıdan müdahale eden ülkelerin savaşın meydana geldiği ülkelerden farklı değerlendirilmesi mümkün kılınmaktadır. Ancak, müdahalelerin mahiyeti, yani ülkelerin askeri müdahaleyi sadece lojistik olarak mı destekledikleri yoksa asker mi gönderdikleri hakkında sağlıklı bilgi oldukça azdır. Bu nedenle savaşın yaşandığı ülkenin jeopolitik konumu, stratejik önemi ve komşu ülkeleriyle olan ilişkileri, savaşın her anlamda yayılımını etkileyebilecek başlıca hususlar arasında değerlendirilmektedir.

2.1. İç Savaşın Nedenleri

Bir iç savaşın ortaya çıkışına sebep olarak birçok siyasi, ekonomik, askeri ve toplumsal neden örnek gösterilebilir. Ancak Collier ve Hoeffler'in (2007) ifadesine göre iç savaşın ayırt edici özelliği, asi bir ordunun ortaya çıkması ve hiçbir engel gözetmeden faaliyetlerine devam etmesidir. İç savaş doğuran bölgelerin ortak özelliklerine bakılacak olursa işaret edilebilecek bir diğer husus o bölgelerin istikrarsız ve krize açık olmasıdır. Fearon'a (2017) göre tarihte iç savaşlara en yatkın üç bölge Asya, Sahra Altı Afrika ve Latin Amerika'dır. Örneğin, uzun süreli ve şiddetli iç savaşların en yaygın olduğu Sahra altı Afrika, dünyanın en fakir ve siyasi olarak en istikrarsız bölgesidir. Bölgedeki etnik ve aşiret farklılıklarına ek olarak mevcut ekonomik ve siyasi zorluklarla birlikte, gelecekte dünyanın bu bölgesinde bir iç savaşın patlak vermesi kaçınılmazdır. Aynı çalışma, krizle karşı karşıya olan ülkeler grubuna Ortadoğu ve Kuzey Afrika'yı da dâhil etmiştir. Aslında 2002 yılında bölgede sadece üç iç savaş yaşanmış olsa da 2010 yılında Arap Baharının başlamasıyla bu sayı artmıştır (Fearon, 2017, s. 18).

Bu iki yaklaşıma bakıldığında iç savaşlarda, kaybolan bir devlet otoritesinin ardından istikrarsızlıkla birlikte toplum içerisinde yaşanan sosyal adaletsizliğin dışavurumunu görmekteyiz. Halktan gelen tepkiler neticesinde mevcut otoritelerin eylemlere silahlı karşılık vermesi ve kontrolün tamamen kaybolması ile iç savaş tanımı tüm özellikleriyle gerçekleşmektedir. Arap Baharı penceresinden bir değerlendirme yapmak gerekirse tüm bu maddelere ek olarak sürecin yaşandığı ülkelerde, halkın tepkisiyle karşılaşan iktidarların geçmişte bir darbe girişimiyle otoritelerine sahip oldukları ve bu gücü devam ettirebilmek için baskıcı bir rejim uyguladıkları görülmektedir. Bu baskı ve zorlamanın ardından toplumun hak ve hukuk arayışındaki tepkisi yine baskı ve şiddet ile karşılaşınca bu hareketliliğin iç savaşa dönüşmesi çok da zor olmamıştır.

2.2. Dünya Tarihinden Sona Ermiş İç Savaş Örnekleri

Tarih sahnesinde Afrika'dan Asya'ya, Amerika'dan Ortadoğu'ya birçok bölgede farklı nedenlerle ortaya çıkmış iç savaş örneklerine rastlamak mümkündür. Yakın tarih incelendiğinde ise Soğuk Savaş dönemi içerisinde iç savaş ve benzeri silahlı çatışmaların daha fazla olduğu görülmektedir. Hatta Soğuk Savaş'ın bitiminde iç savaşların yaşanma oranı en üst düzeylerde seyretmiştir. 1945 ile 1999 yılları arasında en az bin kişinin öldüğü 25 adet ülkeler arası savaş yaşanmıştır ve 3,33 milyon kişi bu savaşlarda hayatını kaybetmiştir. Bunun aksine aynı dönemde en az bin kişinin öldüğü 122 adet iç savaş yaşanmış ve ülkeler arası savaşlardan beş kat fazla toplam 16,2 milyon kişi bu çatışmalarda hayatını kaybetmiştir (Fearon ve Laitin, 2002, s. 2).

Bu dönemin sonuna doğru ve özellikle 1990'larda küreselleşmenin etkisiyle silahlara olan kolay ulaşım ile birlikte gerilla savaşı şeklinde yaşanan iç savaşların daha düzenli bir hal almaya başladığı belirtilmektedir (Marsh, 2007, s. 54). Bahsi geçen zaman diliminden günümüze kadar gerçekleşen ve bazıları hala devam eden iç savaşlar bu savı haklı çıkarmaktadır. Aşağıdaki bölümde buna istinaden tarihte iz bırakmış ve buldukları bölgede ciddi etkiler yaratan iç savaşlardan kısa örnekler sunulmuştur. Bu örneklerde çıkış noktalarının farklı ana nedenleri olduğu gözlemlenmiştir. Bosna Hersek İç Savaşı'nda etnik farklılıkların, Tacikistan İç Savaşı'nda Rusya faktörünün, İspanya İç Savaşı'nda bir askeri darbenin etkileri açıkça görülmektedir. Bu faktörler bahsi geçen ülkelerde iç savaşa sebebiyet veren ideolojilerden hareketle tarafların oluşmasına ve karşıt yönlü hamlelerin uygulanmasına neden olmuştur. Fakat literatüre bakıldığında bu iç savaşların farklı oyuncular barındırmasına rağmen oyun teorisi bağlamında değerlendirilmediği görülmektedir. Yine tarihte yaşanan başka iç savaşlar üzerine yapılan çalışmalar incelendiğinde de oyun teorisi bağlamında herhangi bir çalışmaya rastlanmamıştır.

2.2.1. Bosna Hersek İç Savaşı

Bosna Hersek'i iç savaşa götüren süreç tahlil edildiğinde etnisitenin derin bir etkisi olduğu görülmektedir. Bosna Hersek halkının %44'ü Boşnak, %31'i Sırp, %17'si ise Hırvat'tır. Komşuları Sırbistan, Karadağ ve Hırvatistan'dır. Cumhuriyet'in başkenti kendi dillerinde Sarajevo'dur (Şafak, 2010). Bu karmaşık toplum yapısı, 1990'lı yılların başında Yugoslavya Sosyalist Federal Cumhuriyeti'nin dağılma süreciyle etkisini göstermeye başlamıştır. Yugoslavya'nın dağılma sürecinde Bosnalı Sırp -özellikle Slovenya ve Hırvatistan'ın bağımsızlıklarını ilan etmesi üzerine- Kasım 1991'de, Bosna Hersek sınırları içinde ilan ettikleri Sırp Cumhuriyeti'nin Yugoslavya'ya bağlı kalması doğrultusunda bir referandum gerçekleştirme kararı almışlardır (Semercioğlu, 2017, s. 1340). Tüm bu gelişmeler doğrultusunda Bosna Hersek'in bağımsızlık süreci büyük problemleri beraberinde getireceğini göstermiştir.

Bosna Hersek parlamentosu Nisan 1992'de bağımsızlığını ilan ediyorken Sırbistan'daki Miloseviç yönetimi açık bir şekilde Bosnalı Sırp'ları destekleyerek silahlı çatışmaların yaşanmasına sebep olmuştur. Kısa bir sürede Bosna Hersek'in büyük bir bölümü Sırp tarafından işgal edilmiştir. Savaş, 1995 yılının sonuna kadar devam etmiştir. Bu süre içerisinde önce Türkiye'nin sonrasında ABD ve Avrupa'nın tanınmasıyla Bosna Hersek Birleşmiş Milletlere kabul edilmiştir. Bu iç savaşın genel çerçevesi değerlendirildiğinde savaşa sebebiyet veren en önemli unsur etnik boyuttur. Buna ek olarak büyük güçlerin Soğuk Savaş sonrası Avrupa'da yeni bir harita çizmeyi arzuladıkları da görülmektedir.

2.2.2. Tacikistan İç Savaşı

Tacikistan 1991 yılında SSCB'nin dağılmasıyla bağımsızlığına kavuşmuştur. Ama bu bağımsızlık aynı zamanda Tacikistan'a iç savaşı da getirmiştir. Cumhuriyet yönetimindeki bölgencilik, ekonomik sorunlar, toplumdaki işsizlik, Tacikistan'daki İslami güçlere dış destek (özellikle İran ve Afganistan), Rusya'nın bu bölgeyi tekrardan kendi etken bölgesine alma çabası Tacikistan'daki iç savaşın esas sebeplerinden biri olarak görülmektedir (Memmedli, 2018). Yine

bu ülkede de etnik kökenlerin fazlalığı savaşın ana sebepleri arasında yer almaktadır. Taciklerin yanı sıra ülkede Kırgızlar, Kazaklar, Özbekler, Türkmenler, Karakalpaklar, Tatarlar, Ruslar ve diğer halklar bulunmaktadır.

Tacik halkının SSCB dağılmadan önce yaşadığı bazı bölgeler yeni kurulan devletin sınırlarının dışında kalmış ve bundan dolayı ülkenin kuzey güney hattında yıllarca farklı sosyokültürel gelenekler yaşanmıştır. Bu durum toplumun bazı kesimlerini birbirinden uzaklaştırmış ve bölgeci bir tutum sergileyen gruplar yaratmıştır. Sovyetler Birliği'nin tüm cumhuriyetleri genellikle bölgesel ve etnik bölünmeleri yaşasa da, Orta Asya'da bu durum daha sert bir şekilde hissedilmektedir. Öte yandan bu, Tacikistan'da etnik bir mesele olmaktan çıkmış, bölgesel bir egemenlik mücadelesi haline gelmiştir. Kuzeyliler uzun yıllar ulusal yönetimde önemli görevlerde bulunmuşlardır, 1980'lerden itibaren eğitim seviyesinin yükselmesiyle birlikte güneyliler de idari yönetime katılmıştır. Farklı klanlar ve ekonomik sebepler dışında Tacikistan'ı iç savaşa sürükleyen esas sebeplerden biri de Afganistan ve İran devletlerinin de desteklediği İslam radikalizmidir. Sovyetlerin işgaline kadar Tacikistan'da Sünni mezhebinin Hanefilik kolu yaygındır. Onun dışında Sufi tarikatlarından Nakşibendilik ve Kadiriye de toplumun dini inancında önemli yer tutmaktadır.

Bu kutuplaşan grupların farklı siyasi kolları desteklemesi ve ülke içerisindeki kargaşanın hat safhada seyretmesi üzerine Tacikistan uzun yıllar huzuru bulamamıştır. Tacikistan'daki bu kriz 1994 yılının başlarında yeni hükümetin kurulması ve tarafların tam desteği olmasa da uzlaşma noktasında yaklaştığı bir çözümle son bulmuştur.

2.2.3. İspanya İç Savaşı

İspanya İç Savaşı yukarıda bahsi iki örneğe göre hem zaman dilimi hem de sosyal ve siyasi ortam açısından daha farklı bir izlenim vermektedir. 1936 yılının başında İspanyol halkı hizipler arasındaki anlaşmazlıklarla bir bölünme yaşamıştır. Bu dönemde Büyük Britanya sayılmazsa neredeyse Avrupa'nın her yerinde liberal demokrasi karşısında otoriter yönetimlerin varlığı söz konusudur. İç savaş bir askeri ayaklanmanın, yani darbenin, devletin otoriteyi koruma gücünü olumsuz etkilediği gerekçesiyle başlamıştır. Ordu ve diğer güvenlik unsurlarının bölünmesi askerî ayaklanmanın gücü ele geçirmesini negatif etkilediği gibi, ana amaç olan iktidarı ele geçirme hedefini de geciktirmiştir. Sürecin bu denli uzaması orduyu destekleyenler ile mevcut devlet otoritesini destekleyenleri karşı karşıya getirmiştir ve şiddetli bir iç savaşın fitilini ateşlemiştir. Darbe Fas, Pamplona, Valladolid, Cádiz, Cordoba ve Sevilla'daki askerî birlikler tarafından desteklenmiştir. Ancak, önemli şehirlerde isyan eden birlikler Madrid, Barselona, Valencia, Bilbao ve Malaga vs.) amaçlarına ulaşamamışlar ve hükümet kontrolü altında kalmışlardır. Böylece İspanya, askerî ve politik anlamda ikiye ayrılmıştır.

İspanyol İç Savaşı, İspanyol toplumunun uzun süreden beri çözemediği toplumsal sorunları gün yüzüne çıkartmış, bu anlamda iç savaş sırasında her iki tarafın da kontrolü altındaki bölgelerde hukuk dışı uygulamalar yaşanmıştır. Mart 1939'da Falanjistler, yarım milyon ölü, yaralı, bir milyondan fazla sürgün ve sınırsız tahribata sebep olarak ülkeye hâkim olmuştur. Almanlar deneyim açısından en kazançlı çıkan ülke olarak belirmiştir. İspanya İç Savaşı Hitler'in durumunu güçlendirmiştir ve Fransa üçüncü bir faşist komşuya sahip olmuştur (Casanova, 2013).

Çalışmanın bundan sonraki kısmında Suriye İç Savaşı'nın günümüze kadarki süreci incelenecek, ardından savaşın geleceğine ilişkin oyun teorik bir yaklaşım oluşturulmaya çalışılacaktır. Suriye İç Savaşı'ndan önce bu örneklerin incelenmesinin sebebi hala devam etmekte olan Suriye'deki iç savaşın konvansiyonel olmayan bir düzenle devam ettiğini ve çıkış noktasında oldukça farklı nedenleri içeriyor olduğunu açıkça sunabilmektir.

3. Suriye İç Savaşı

2010 yılında Tunus'ta başlayıp tüm Arap coğrafyasını etkisi altına alan bir ayaklanma hareketi olarak başlayan Arap Baharı Suriye'yi de etkilemiştir. Arap Baharından etkilenen tüm ülkelerde bir durulma yaşanmış olmasına rağmen Suriye'deki iç savaş 2011 yılından beri devam etmektedir. Canyurt'un (2018) ifadesine göre Suriye krizi, diğer Ortadoğu ülkelerinde olduğu gibi otoriteryen, baskıcı bir rejime karşı halkın demokrasi ve özgürlük talepleri için yaptıkları masum gösterilerle başlamıştır. Ardından bu gösteriler rejimin silahlı ve katı müdahaleleri ile bir iç savaşa dönüşmüş, binlerce insanın hayatını kaybetmesine ve yaralanmasına, yüz binlercesinin ise göç etmesine neden olmuştur. Söz konusu göç Türkiye içinde pek çok negatif veya pozitif dışsallıklara yol açmış (Sayın vd. 2016; Tunca ve Karadağ, 2018), güvenlik problemlerini ortaya çıkarmış (Ağır ve Sezik, 2015), hem Türkiye'de hem de Suriye'de demografik yapının kalıcı bir şekilde değiştirici etkilere neden olmuştur. Ekici ve Tuncel (2018)'in ifadesiyle, Suriyeli göçmenlerin sayısındaki büyük artış, göçün hem etki alanını genişletmiş hem de etkisinin derinleşmesine yol açmıştır. Bütün bunlar, bir göç krizini ortaya çıkarmıştır (Keskin ve Yanarışık, 2021). Bu göç krizi ayrı bir araştırma konusu olmakla birlikte Suriye İç Savaşı'nın geleceği bu göç krizi ile birlikte değerlendirilmelidir.

Suriye İç Savaşı'na farklı destek noktalarında Amerika Birleşik Devletleri, Rusya, Türkiye, İran, İsrail, Fransa gibi ülkeler etki etmiştir. Ülkenin bazı bölgelerinde tamamen kaybolmuş olan otoriteden dolayı ortaya çıkan boşluğu çeşitli terör örgütleri doldurmuş ve bölgede çok büyük güvenlik tehditleri oluşmuştur. Suriye'deki güvenli bölge sayısı hala oldukça az sayıdadır.

3.1. Suriye İç Savaşı'nın İlerleyişi

Arap Baharının son durağı olan Suriye'de gösterilerin ilk kıvılcımı ülkenin Ürdün güney sınırındaki Dera şehrinde yaşanmıştır. Dera, İsrail işgali altındaki Golan Tepelerinden As Suwayda eyaletinin Dürzi Dağları'na kadar uzanan Sünni çoğunluklu bir tarım bölgesi olan güneydeki Havran ovasının en büyük şehridir (Holliday, 2011, s. 1). 2011 yılı Mart ayı ortasında protestocular ve güvenlik güçleri arasında ilk çatışmalara bu bölgede tanık olunmuş ve ülke çapında huzursuzluk her geçen gün artmıştır. Esad rejimi buradaki gösterileri bastırmak için silahlı unsurlarını kullanmaya başlamış, bölge halkının güçlü tepkisiyle karşılaşmıştır. Burada birkaç gencin hapsedilmesi, 18 Mart 2011 Cuma günü gösterileri tetiklemiş ve bu gösteriler takip eden pazartesi gününe kadar tırmanmıştır. Ardından güvenlik güçleri Baas Partisi genel merkezini ve diğer kamu binalarını yakmayı başaran bir kalabalığa karşı gerçek mermilerle ateş açmıştır. Ancak süreci iç savaşa götüren hareketleri tamamen Arap Baharı etkisine ya da Dera'da gerçekleşen olaylara bağlamak yeterli değildir. Beşar Esad görevi babasından devralırken birtakım iktidar vaatleri olarak sosyal hak ve hürriyetlerde iyileştirmeler yapacağını ifade etmiştir. Ancak halkın oldukça istekli olduğu bu reformlar Baas rejimine takılmış ve gerçekleşmemiştir. 2011 yılında başlayan ayaklanmalar esnasında da herhangi bir besleyici adım atılmamıştır. Protestoların her geçen gün şiddetini arttırmasını takiben Esad rejiminin de orantısız güç kullanımı kabul edilemez boyutlara ulaşmış ve kısa zamanda binlerce insan hayatını kaybetmiştir.

Ülkede yaşayan Kürtlerin rejime karşı muhalefet olmalarının engellenebilmesi için reformlar kapsamında kimlik verilen Kürtler askere alınmış, PYD ile iş birliğine gidilmiştir (Sandıklı ve Semin, 2012, s. 1). Bu gelişmeyi takiben ülkedeki karışıklık tamamıyla boyut değiştirmiş ve bir iç savaşın ilk adımları atılmıştır. Temelde bir reform isyanı olarak başlayan gösteriler Baas rejiminin kesin olarak sonlandırılmasını amaç edinmiş, Esad'ın kanlı müdahalelerine karşı güçlenerek devam etmiştir. Şam, Halep, Hama ve Humus gibi büyük yerleşim yerlerine de ayaklanmalar sıçramış, önüne geçilemeyen bir hal almıştır. Ulutaş vd. (2015) göre savaşın başlarında muhalefeti temsilen ortaya çıkan Özgür Suriye Ordusu (ÖSO), homojen ve kontrol edilebilir bir yapı oluşturamamış, bunun sonucunda da muhalefet saflarında birbirinden

bağımsız pek çok grup ortaya çıkmıştır. Bölgede etkinliğin yitirildiği noktalarda DEAŞ, El-Nusra, PYD/YPG gibi örgütlerin hâkimiyeti oluşmuş ve bu gruplar çıkarları doğrultusunda başka dış aktörler tarafından desteklenmiştir.

3.2. Suriye İç Savaşı'nın Aktörleri

İfade edildiği gibi başlangıçta Suriye'deki muhalif kanadın sosyal hak ve hürriyetlerinin genişletilerek hukuki bir zeminde güvence altına alınması arzusu ile başlayan eylemler kısa süre içerisinde bir iç savaşa dönüşmüştür. Bu hareketlerin bu kadar çabuk bir şekilde şiddetli çatışmalara dönüşmesine en büyük sebep Suriye'de aslında başından beri var olduğu bilinen etnik ve mezhepsel farklılıklardır. Kuzu'ya (2019) göre yeni Suriye rejiminin karşılaştığı esas mesele etnik, dini ve içtimai açıdan heterojen nitelikte bir demografik yapıya sahip olmasıdır, Sünni Müslümanlar ülkenin büyük bölümünde yerleşmiştir ve özellikle Şii ve Dürziler bundan ciddi anlamda rahatsızlık duymaktadır. Buna ek olarak ülkede gelir eşitsizliği ve sosyal statü farklılıkları da oldukça göze çarpmaktadır. Tüm bu nedenlere bağlı olarak Arap Baharının etkisi ve kendi öz dinamikleriyle Suriye'de bir iç savaşın yaşanması kaçınılmaz olmuştur.

Bu ortam içerisinde, savaşın aktörleri olarak Suriye topraklarında zaman geçtikçe çok farklı grupları, örgütleri, birleşimleri görmek mümkündür. Devlet kanadında Beşar Esad'ın varlığını, muhalif kesimde Özgür Suriye Ordusu (ÖSO) adı altında bir birleşimi, Esad'ın Kürtlere yönelik hamlesini takiben PYD'yi, muhalefete karşı mücadele etmeye başlayan DAES'i ve benzeri daha birçok irili ufaklı grubu bu aktörler arasında bulabilmek mümkündür. Bu krizin başlangıcından beri yaşanan durum, dış aktörlerin ve bölge ülkelerinin de yakın gözetimi altındadır. Buna göre bir grup ülkeler (Batı ülkeleri, ABD, Türkiye, Suudi Arabistan, Katar ve Ürdün) Sünni destekçisi olarak, diğer grup (İran, Rusya, Irak ve Lübnan) ise Şii destekçisi ve Batı karşıtı olarak karşımıza çıkmaktadır. Savaşın bu zamana kadarki sürecini ve geleceğini etkileyebilecek potansiyele sahip, Suriye ile olan ilişkileri ve bölgedeki isteklerinden dolayı özellikle üzerinde durulması gereken dört ülke vardır, bunlar Rusya, İran, Türkiye, ABD'dir (Kuzu, 2019).

İran'ın önceliği tıpkı Esad'ın önceliği olduğu gibi rejimin devamlılığını sağlamaktır. Bu ülkelerin sonraki hedefleri ise ülkelerinin siyasi birliğini ve sınırlarını korumaktır. Suriye bir odak noktası olduğunda İran'ın ana amacı ise İsrail ve ABD'ye karşı Suriye'ye sonuna kadar destek olmaktır. İran ve Suriye ilişkisinin bu kadar yakın seyretmesindeki bir diğer faktör, İran'daki Şii yönetim anlayışının varlığı ve Suriye'deki Şii İslam'ın parçası olarak devam eden Alevi rejiminin etkisidir (Kuzu, 2019). Türkiye'nin Suriye sınırlarına yakın bölgelerinde de bu etkinin yaygın olduğunu görmek mümkündür. Bu durum şu an için Türkiye'de herhangi bir güvenlik tehdidi oluşturmasa da ilerleyen yıllarda mezhepsel birtakım provokatif eylemlerin yaşanmaması adına ilgilenilmesi gereken bir durumdur. Çünkü geçmişte Suriye'nin Türkiye'ye karşı PKK terör örgütüne destek verdiği, zaman zaman Dicle ve Fırat nehirlerine ilişkin problemler çıkardığı bilinmektedir. Mevcut durumda Esad rejiminin yıkılmasına destek verilmesi hususu yeniden bu tür güvenlik problemlerinin oluşmasına ortam hazırlamaktadır. Zaten savaşın başlangıcında Türkiye'nin Esad'a reform çağrısı cevapsız kalınca ve 2012 yılında şiddetin artmasıyla küçük göç dalgalarının yaşanması sonucu Türkiye'nin tampon bölge ihtiyacı söz konusu olmuş, ilişkiler iyice gerilmiştir. Türkiye ilerleyen yıllar içerisinde Suriye'de sınır ötesi operasyonlar gerçekleştirmiş ve ülke sınırlarını tehdit eden zararlı unsurları temizlemiştir (Phillips, 2012, s. 15). Şu an Türkiye'nin Suriye dış politikasında sergilediği tavır, Suriye'deki rejime karşı çıkıp bölgesel kriz sürecinde etkin rol alma politikasıyla bir şekil almaktadır (Hinnebusch, 2015).

Öte yandan Rusya cephesinden Suriye ile ilişkilere bakıldığında derin bir tarihi yakınlık göze çarpmaktadır. Özellikle Suriye'nin bağımsızlığından sonra bölgede ABD tarafından İsrail'in destekleniyor olması, Rusya'nın da Suriye'yi desteklemesine zemin hazırlamıştır (Karabulut, 2007). Bu iç savaşta ise Rusya'nın Esad rejimini ayakta tutma isteği ve bu nedenle İran ile birlikte el ele verdikleri açıkça ortadadır. Süreç ilerledikçe desteğin boyutu askeri ve teknik noktada derinleşmiş, hatta Rusya bölgeye askeri üsler kurarak hem karadan hem de havadan savaşa dâhil

olmuştur. Kışman ve Boyraz'a (2019) göre Rusya'nın Suriye krizinde Esad yönetimine verdiği desteğin temel nedeni, Rusya'nın Arap halk hareketlerine bakış açısıyla yakından alakalıdır. ABD, Çin ve AB gibi diğer aktörlerin aksine Rusya Arap halk hareketlerini demokratikleşme yönündeki bir eğilim olarak görmemektedir. Burada öne çıkan unsur tamamen Rusya'nın Putin yönetimiyle gelen dış politika tercihleriyle alakalıdır. Rusya bölge ülkeleriyle olan ilişkilerini daha da ileri boyutlara taşımanın peşindeyken bir yandan da Amerikan yanlısı Mısır, Katar, Suudi Arabistan ile yakınlaşmayı istemektedir. Bu açıdan bakıldığında Ortadoğu'da bir krizin yaşanması ve istikrarsız yapıların söz konusu olması Rusya'nın politikalarını olumsuz etkileyecektir.

Kriz sürecinde ABD'nin Suriye'ye karşı olan tutumu Esad'ın devrilmesinden yanadır. ABD başından beri bölgede huzursuzluk yaratacak bir ülkeyi istemezken ayrıca böyle bir ülkenin İran ile sırt sırta verecek olmasından rahatsızlık duymaktadır. Deniz'e (2013) göre İran, Esad yönetiminin kendi şehirlerini kuşatması, halkına saldırması ve binlerce vatandaşının ölümüne neden olması karşısında herhangi bir tepki vermemekte, aksine Suriye'de yaşananlara tepki gösteren Türkiye ve ABD'yi eleştirmekte, Suriye'nin içişlerine müdahale edilmesine karşı çıkmaktadır. Aslında ABD, Suriye krizini ivedilikle çözüme kavuşması gereken bir konu olarak görmemektedir ancak bölgede bir boşluk oluşması halinde bölgedeki hâkimiyetini ve İsrail'in güvenliğini riske atabilecek bir Rusya otoritesinin varlığını görmek istememektedir (Deniz, 2013). İç savaşın ilerleyen süreci içerisinde Batı ülkeleri, Amerika Birleşik Devletleri, Arap Birliği gibi güçler Esad rejimine yönelik doğrudan müdahale edememişler ve onun yerine kendi yörüngelerinde idare edebilecekleri başka grupları kullanmayı denemişlerdir. Burada aktörleşen ise PYD olmuştur. Ancak Esad PYD'nin böyle bir tehdit oluşturmasına izin vermemek için PYD'yi tanımış ve kendi tarafına çekmeye çalışmıştır (İşyar, 2017, s. 65).

3.3 Suriye İç Savaşı'nda Mevcut Durum

Suriye'deki iç savaşta 10 yıl boyunca yaşanan gelişmeler, bugün gelinen mevcut durumun bir yıpratma savaşı olduğunu ortaya koymaktadır. Savaşın bir gün mutlaka sona ereceği kesindir ancak şu anki durumda Esad rejiminin ya da muhaliflerin kazanacağına dair net bir askeri üstünlüğe işaret bulunmamaktadır. Taraflardan birinin galip gelmesi durumunda dahi ülke topraklarında çatışmaların durmaması muhtemeldir. Çünkü farklı grupların, farklı bölgelerde hâkim olduğu egemenlik alanları mevcuttur ve bu gruplar savaşın kazananı olabilecek bir otoriteye boyun eğmeye razı gelecek gibi görünmemektedir.

Geçmişte kalan bu uzun sürede sonuca ulaşamaması ve yakın zamanda da ulaşamayacak olması tarafların ciddi anlamda yıpranmasına neden olmaktadır. Sonuçta bu yıpratıcı sürece hem teknik kaynakları hem de askeri personel gücü noktasında diğerinden daha fazla dayanabilen tarafın galip gelmesi beklenmektedir. Bu beklenti tam anlamıyla Romalı devlet adamı ve asker Fabius'un tarihe Fabius stratejisi olarak geçecek oyalama, yıpratma stratejilerini uyguladığı İkinci Pön Savaşını hatırlatmaktadır. Bu savaş esnasında Fabius, rakibinin kaynaklarını etkili kullanamayacağı noktalarda ansızın saldırılar düzenlemiş ve Hannibal'in ordusunun yorulmasına, dikkatinin dağılmasına, ayrıca kaynaklarının azalmasına neden olmuştur. Fabius tarafından uygulanan bu strateji bugün yıpratma savaşı (*war of attrition*) stratejisinin temellerini oluşturmaktadır.

Bugün Suriye'deki iç savaşın geldiği nokta bu duruma uygun olarak tanımlanmaktadır. Bazı kesimlerce, muhalif kanadın, Esad hâkimiyetinde olan önemli yerleşim yerlerine müdahale edebilecek durumunun olmadığı ve Esad'ın savaşı kazanmaya daha yakın olduğu belirtilmektedir. Bu ve buna benzer görüşler özellikle muhalif kesimde ciddi bir yıpranmanın olduğunu gözler önüne sermektedir. Çatışmaların, bombardımanların, birtakım operasyonel faaliyetlerin de eski şiddetinde olmaması savaşın sona oldukça yaklaştığını göstermektedir. Bu bağlamda kesin bir barış ortamının sağlanmasını düşünmek oldukça zor olsa da bazı senaryoların gerçekleşmesi mümkündür.

4. Oyun Teorisi Bağlamında Suriye İç Savaşı'nın Geleceği

Savaşın nasıl sona erebileceği tartışıldığında kısmen bir barışın sağlanması, Esad rejiminin kontrolünün dışında kalan yerlerde farklı grupların hâkimiyetine belli şartlar altında müsaade edilmesi, garantör devletler himayesinde bir ateşkes ihtimaller dâhilindedir. Ancak bugüne kadar bir barış ortamının oluşturulması için birçok kez girişimde bulunulmuş olsa da bir süreklilik söz konusu olmamıştır. Öte yandan iki tarafın kendi yetileri ve yaklaşımları çerçevesinde bir huzur ortamını tesis etmeleri güç görünmektedir. Bu nedenle Suriye'de barış, çok yüksek bir ihtimalle dış aktörlerin katkısı ile gerçekleşebilecektir. Fakat bu noktada hassas ve dikkat edilmesi gereken hususlar söz konusudur. Tarafların birbirleri için kabul edilebilir istekleri siyasi çözüme ulaşılabilmesi için mutlaka önemsenmelidir. Bu çerçevede senaryolar tek tek değerlendirilmeli, sonuçlarının neleri doğurabileceği hesaba katılmalıdır.

4.1. Oyun Teorik Yaklaşımların Suriye İç Savaşı'nda Yaşanabilecek Senaryolara İlişkin Açıklayıcılığı

En az iki karar vericinin etkileşim içinde olduğu her durum bir oyundur. Bu etkileşimler birbirine bağlı bir şekilde yapılacak hamleler doğrultusunda stratejiktir. Hamlelerin iyi ya da kötü sonuçlar doğurabileceğine ilişkin tüm sonuçlar stratejiyle bağlantılıdır. Oyun teorisi bu süreçteki tüm etkileşimleri matematiksel olarak incelemektedir (Güner, 2003, s. 163). Mumcu ve Kahramaner'e (2004) göre oyun teorisi modellerinde genellikle oyuncuların iki alternatif stratejiye sahip oldukları varsayımından hareket edilmektedir, oysa gerçek hayatta taraflar ikiden fazla stratejiyi takip etme olanağına sahiptir. İfade edildiği gibi Suriye İç Savaşı da çok sayıda farklı stratejik yaklaşımı ve aktörü barındırmaktadır. Oyun teorisinin bu bağlamda durumun geleceğiyle ilgili ne tür net veriler sunabileceği tabii ki tartışmaya açıktır. Ama belirtmek gerekirse yalnızca siyaset bilimi ve uluslararası ilişkiler teorileriyle iç savaşın sonuçlarına bir açıklama getirmek eksik kalacaktır. Yine Mumcu ve Kahramaner'in (2004) ifadesine göre uluslararası krizler, oyun teorisinin uygulanmasına müsait olacak kadar kısıtlı bir zaman diliminde meydana gelen ve birbiri ardına hızla gelişen uluslararası boyutta hamlelerle dolu bir inceleme alanı oluşturmaktadır. Başlangıçta Suriye İç Savaşı bir uluslararası kriz olarak görülmesi de şu anki pozisyonuyla bölgenin çoktan dışına çıkmış bir uluslararası krizin varlığını hissettirmektedir. Bundan dolayı Suriye İç Savaşı'nın geleceğine ilişkin senaryoların oyun teorik bağlamda açıklanmasına ihtiyaç vardır.

4.2. Suriye İç Savaşı'nın Geleceğine İlişkin Senaryolara Oyun Teorik Yaklaşımlar

Bu senaryoların ilki, savaşın başından beri tarafları olarak görülen Esad rejimi ve muhalif kanat arasında gerçekleşecektir. İki kesimin de birbirinden farklı, oyun teorik bir yaklaşımla inceleme yapılırken asla göz ardı edilemeyecek istekleri bulunmaktadır. Muhalifler, tamamen Esad rejimi eline bırakılmış bir düzeni, Esad ise kendisinin hesaba katılmayacağı bir barış ortamını kabul etmemektedir. Esad'ın hala devletin başında iktidar olduğu ve imkânlarının muhaliflere göre daha fazla olduğu düşünülürse savaşı kazanmaya daha yakın olduğunu tahmin etmek zor değildir. Bu durumda aşağıdaki tabloda oyuncuların birbirine karşı yapabilecekleri hamleler ve savaşın geleceğine dair oyun teorik bir yaklaşım verilmeye çalışılmıştır.

Esad Rejimi

		L	R
		U	Veri 1 (1,3)
Muhalifler	D	Veri 3 (-2,5)	Veri 4 (3,2)

Tablo 1. Esad Rejimi ve Muhalifler Arasındaki Oyunun Matris Gösterimi

Tabloda (U,R) gibi bir oyun seçildiğinde apsis, muhalifler oyuncusunun tercihinin, ordinat, Esad rejimi oyuncusunun tercihinin ifade etmektedir. Buna göre;

U – Muhaliflerin saldırılarına devam etmesi durumu,

D – Muhaliflerin saldırılarına devam etmemesi durumu,

L – Esad rejiminin saldırılarına devam etmesi durumu,

R – Esad rejiminin saldırılarına devam etmemesi durumu göstermektedir.

Oyuncular tarafından (U,L) oyununun tercih edilmesi durumunda muhaliflerin sağlayacağı faydanın 1, Esad rejiminin sağlayacağı faydanın 3 olduğu görülmektedir. Çalışmanın önceki kısımlarında bahsedildiği gibi Esad rejiminin sahip olduğu askeri imkânlar ve uluslararası destek faktörleri muhaliflerin çatışmalarına devam ettiği durumda bile rejimi kazançlı çıkarmaktadır. (U,R) oyununda ise rejim, saldırılarına son vermiş olsa bile mevcut otoritesi muhalifler karşısında dengeyi sağlayabilecek güçte olup kazancını diğer oyuncu karşısında (2,2) şeklinde eşitleyebilmektedir. (D,L) oyunu muhalifler için kaybın en yüksek olduğu seçimdir. Muhaliflerin saldırılarını sonlandırması karşısında Esad rejiminin saldırılarına devam etmesi (-2,5) şeklinde bir veri ortaya koymaktadır. Gelinen son noktada bir yıpratma savaşı olarak ifade edebileceğimiz bu iç savaşta gücünü kaybedip vazgeçmeye daha yakın olarak görülen muhaliflerin bu oyun karşısında ağır bir yenilgiye uğrayabileceği açıkça görülmektedir. (D,R) oyununda ise iki tarafın da saldırılarına son verdiği bir barış ortamının tesis edildiği görülmektedir. Bu oyun muhaliflerin en fazla faydayı sağladığı seçenektir, ancak Esad rejimi için aynı şeyleri söylemek mümkün değildir. Çünkü bu oyunun tercih edilmesi durumunda, muhaliflerin kazanımının Esad rejiminden daha fazla olduğu (3,2) görülmektedir. Bu da Esad rejiminin bugüne kadar ısrarla arkasında durduğu idaresinden taviz verdiği anlamını taşımaktadır. Yukarıdaki faydalar, kardinal bir ölçü anlamına gelmemekte, temel olarak oyuncuların ordinal tercihlerinin sıralamasını temsil etmektedir. Bu faydaların farklı büyüklüklerde ifade edilmesi (bin ya da milyon gibi) oyunun sonucunu etkilemeyecektir. Zira esas olan oyuncuların tercihlerinin sıralanmasıdır.

Oyunun bir Nash dengesi bulunmamaktadır. Bu bağlamda oyuncuların hangi oyunu oynayacaklarına dair tercihlerini değerlendirmek gerekmektedir. Muhalifler oyuncusu en çok faydayı sağladığı (D,R) oyununu önce tercih edecektir. Ardından (U,R), (U,L), (D,L) oyunları sıralanacaktır. Bunu şu şekilde ifade edebiliriz: veri 4 > veri 2 > veri 1 > veri 3. Esad rejimi oyuncusu için öncelikli tercih edilecek oyun (D,L)'dir. Bu oyunda Esad rejiminin mutlak galibiyeti görülmektedir. Sonrasında (D,L), (U,R), (D,R) tercih edilecektir, yani sıralama veri 3 > veri 1 > veri 2 > veri 4 şeklindedir. Esad rejimi (U,R) ve (D,R) oyunlarında aynı faydayı elde ediyor olmasına rağmen (U,R) oyunun önce tercih edilmesinin sebebi muhaliflerin (U,R) oyununda sağladığı faydanın (D,R) oyununda sağladığı faydadan az olmasıdır.

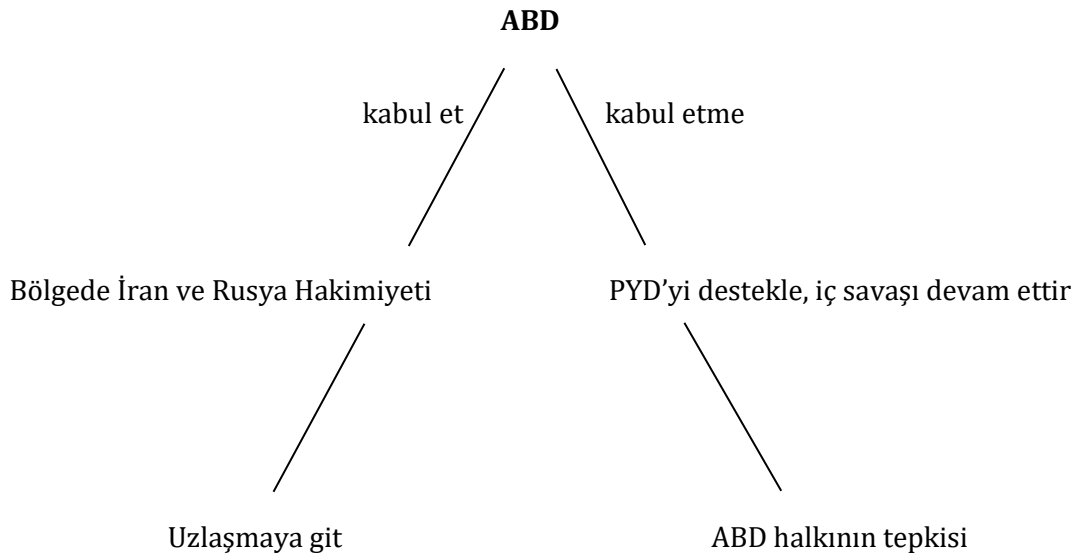
Oyun, savaşın sona ermesi üzerine gerçekleşebilecek bir tabloyu sunmaktadır. Buna göre (D,R) oyunu dışında her durumda kazançlı olan Esad rejiminin, oldukça yıpranmış ve zaman zaman kontrolü kaybeden muhalifler karşısında savaşın galibi olarak çıkması kuvvetle muhtemeldir. (D,R) oyununun yaşanması ihtimali ise şu anki durum karşısında mümkün değildir. Esad rejimi ve rejimi destekleyen ülkelerin muhalifler karşısında bu oyunun sonuçlarını kabul edebilecekleri bir ortam yoktur. Tüm bu veriler doğrultusunda savaş, Esad rejiminin öncelikli tercihi olan (D,L) oyununun gerçekleşmesiyle son bulmaya yakındır. Ancak buradaki değerlendirme, Esad rejiminin savaştan önceki toprak bütünlüğünün tamamına yeniden hâkim olabileceği şeklinde bir önermeyi içermemektedir.

4.3. Dış Aktörler Noktasında Suriye İç Savaşı'nın Geleceğine Oyun Teorik Yaklaşımlar

Suriye'deki iç savaşa müdahil olan ülkelerle ilgili önceki kısımlarda detaylı değerlendirmeler yapılmıştır. Sünnileri ve muhalifleri destekleyen grubun Avrupa ülkeleri, ABD, Türkiye, Suudi Arabistan, Katar ve Ürdün'den oluştuğu, diğer grubun ise Şiileri ve dolayısıyla Esad rejimini destekleyen İran, Rusya, Irak ve Lübnan'dan oluştuğu belirtilmiştir. Bu ülkelerin, savaşın bir önceki oyunda beklenen senaryo ile sona ermesi halinde, hangi hamleleri yapacakları, hangi pozisyonu alacakları oyun teorik bir yaklaşımla tartışılmaya çalışılacaktır.

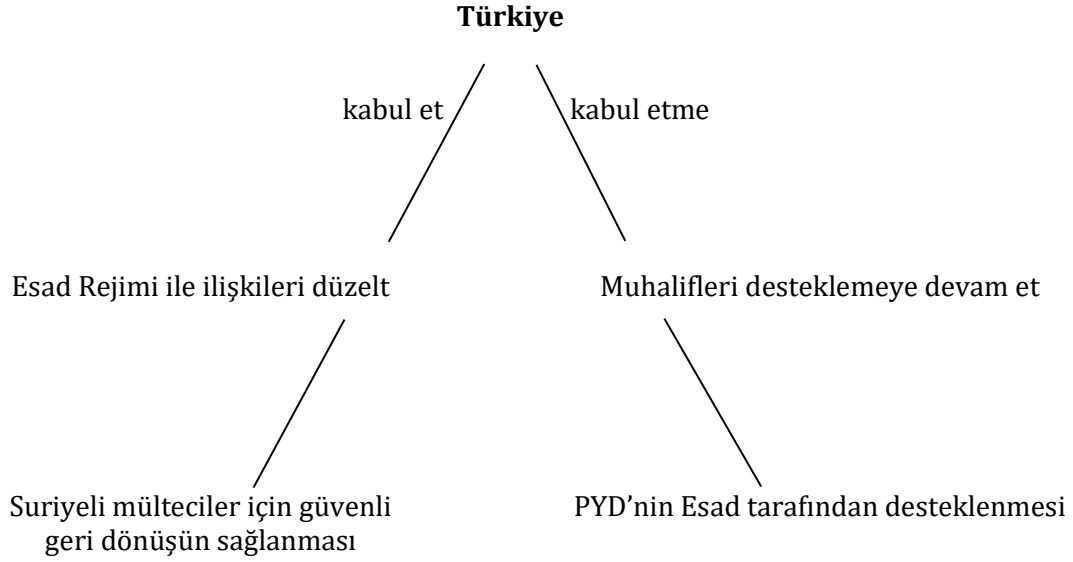
Bahsi geçen ülkeler destek verdikleri aynı tarafta buluşmalar bile her birinin hedefleri farklılık göstermektedir. Son zamanlarda ABD'nin, sözde DAESH'e karşı silahlı birlik oluşturmak için PYD'yi askeri teçhizat ve eğitim noktasında desteklediği bilinmektedir. Bunun perde arkasında ise İsrail'i İran'a karşı kollayabileceği, rahatsız edici bir silahlı unsur oluşturmak isteği vardır. Öte yandan bu durum Türkiye'yi de rahatsız etmektedir. PYD, PKK'nın Suriye uzantısı bir terör örgütü olarak Türkiye'nin Suriye sınırında ABD tarafından güçlendirilmekte ve ciddi bir güvenlik tehdidi oluşturmaktadır. ABD'nin bu tutumu, savaşın Esad rejimi tarafından kazanılacağına dair öngörülerinin arttığı yönünde değerlendirilmektedir. Böyle bir durumda İran ve Rusya'nın istediği gibi yeni bir Ortadoğu siyasi düzeninin kurulması düşüncesi ABD'yi rahatsız etmektedir. Bu nedenle ABD son zamanlarda bölgede etkisi kaybetmemek için yeni stratejiler geliştirmektedir.

Aşağıdaki şekillerle Esad rejiminin savaşı kazanması durumunda, bu aktörlerin nasıl bir yaklaşım sergileyecekleri sunulmaya çalışılmıştır:



Şekil 1. Rejimin kazanması durumunda ABD'nin yaklaşımı

ABD'nin Esad rejiminin galibiyetine razı gelmesi durumunda en büyük kaybı bölgedeki hâkimiyetinin tartışılması olacaktır. Asırlardır sıcak denizlere inmek arzusundan vazgeçmeyen Rusya ve kendi ülkesinde de benzeri bir iç karışıklık tehlikesinden çekinen İran için istenilen tüm olumlu sonuçlar gerçekleşecektir. Öte yandan ABD'nin durumu kabullenmemesi durumunda PYD'yi destekleyip, İsrail'i de arkasına alması yeni bir çatışma ortamının oluşmasına neden olacaktır. Ancak böyle bir durumda, uluslararası askeri müdahaleleri noktasında kendi halkı tarafından zaten eleştirilen ABD, sonu belli olmayan yeni bir kaosa dâhil olmak istemeyecek ve uzlaşmadan yana olmayı seçecektir.



Şekil 2: Rejimin kazanması durumunda Türkiye'nin yaklaşımı

Türkiye'nin, savaşı Esad rejiminin kazanması sonucunda tercihi, rejim ile yeni bir diplomatik ilişki zemini hazırlamak seçeneği olacaktır. Bugün Türkiye, Suriye krizinden her başlık altında en çok etkilenen ülke konumundadır. Krizin hemen ardından açık kapı politikası uygulayan Türkiye, Suriyeli mültecilere kucak açmış ve bu krizin tüm insani yükünü tek başına sırtlanmış. Ülkedeki kayıtlı geçici koruma altındaki Suriyelilerin sayısı 3.7 milyon civarındadır (GİGM, 2021). Mültecilerin sosyal hizmet ve uyum faaliyetlerinin gerçekleştirilmesi için Avrupa Birliği tarafından sağlanan fonlarla ve Türkiye'nin öz kaynaklarıyla birlikte bugüne kadar bir düzen oluşturulmaya çalışılmıştır. Ancak gün geçtikçe Türkiye'de artan Suriyeli nüfusu yerleşim yerlerinde büyük problemlere neden olmaya başlamıştır. Bu sorunları güvenlikten sağlığa, eğitime, ekonomiden toplumsal düzene, çevreye birçok başlık altında sıralamak mümkündür. Bu nedenle Türkiye'nin bu ağır yükten kurtulmasını sağlayacak bir stratejiyi tercih etmesi gerekmektedir. Esad rejimiyle yeniden tesis edilecek ilişkiler doğrultusunda, Suriyeli mültecilerin kendi topraklarında özgür bir şekilde yaşayabilmesi şartıyla güvenli bir geri dönüşün sağlanması bu oyunda Türkiye'nin en büyük kazanımı olacaktır. Öte yandan Esad rejiminin galibiyeti karşısında Türkiye'nin muhalifleri desteklemeye devam etmesi, rejimin Türkiye'ye karşı zaten oldukça katı olan tutumunu daha da sert bir hale getirecek ve terör unsurlarını Türkiye üzerine kışkırtmasına sebep olacaktır. Hâlihazırda toprak bütünlüğü bozulmuş bir Suriye ile sınırlarında ciddi güvenlik problemleri yaşayan Türkiye böyle bir riski göze almak istemeyecek ve Esad rejimiyle ilişkilerin düzelmesi için yeni girişimlere sıcak bakacaktır.

Rejimin kazanması durumunda İran ve Rusya için başından beri istenilen senaryo gerçekleşmiş olacaktır. Yönetim şekli Şiilik'ten beslenen İran, bölgedeki bir diğer Şii devlet lideri Esad'ın ayakta kalmasıyla kendi ülkesinde yaşanabilecek bir ayaklanmanın önünü psikolojik olarak kesmiş olacak ve bölgede gücünü arttıracaktır. Esad rejiminin krizin ilk günlerinden beri destekçisi olan Rusya ise rejimin kendini kanıtlayan bu galibiyetinin ardından Akdeniz'deki

üslerinin güvenliğini sağlamış olacak ve yatırımlarını katlayacaktır. Tüm bunların sonucunda ABD'nin bölgedeki gücünün zayıflaması ve İran - Rusya etkinliğinin artmasıyla yeni bir statüko ortaya çıkacaktır.

5. Sonuç ve Değerlendirme

Tüm Arap coğrafyasını kasıp kavuran siyasi ayaklanmalar Suriye topraklarına ulaştığında bütün çevreler önceki örneklerinde olduğu gibi bir sonucun yaşanacağını beklemiştir. Ancak Suriye, jeopolitik konumu, stratejik önemi ve bölgedeki uluslararası ilişkileriyle Ortadoğu siyasetinde her zaman etkisini göstermiş ve güçlü müttefikler edinmiştir. Bundan dolayı Arap Baharı Suriye'ye geldiğinde uzun yıllar sürececek bir çıkmazın emareleri ilk iki sene içerisinde kendini göstermiştir. Şu anki durumda ise hala yıkılmamış bir Esad rejimi, direnmeyi başlardaki gücü ve isteğiyle olmasa da hala sürdüren bir muhalif kesim ve ülkenin farklı bölgelerinde konuşlanmış, terörize olmuş birçok grup bulunmaktadır. Geçen yıllar içerisinde ne rejim ne de muhalifler istedikleri hâkimiyeti sağlayamamıştır, bundan sonra da kontrolü sağlayabilecekleri izlenimini vermemektedir. Uluslararası müzakerelerin sonucu da bir neticeye varamamıştır.

Son zamanlarda muhaliflerin, yeterli teçhizat desteğini alamadığı ve Suriye toplumunun henüz ikna edilememiş bazı kesimleri tarafından desteklenmediği bilinmektedir. Ayrıca bu kanadın içerisinde çok farklı grupların varlığının bulunması muhalif grubun birlikte hareket edebilmesini engellemektedir. Böyle bir durumda muhaliflerin gücü her geçen gün daha da azalmakta ve yıpranma artmaktadır. Diğer yandan Esad rejimine müttefikleri tarafından verilen destek devam etmektedir. Savaşın başından beri İran ve Rusya'nın Esad'a tam desteği vardır, hatta bu ülkeler bazı bölgelerde rejime fiilen arka çıkmaktadır. Bu gelişmeler neticesinde rejimin henüz kesin bir zafer kazanmış olmasından söz edilemeyecek olsa da galibiyete yakın taraf olduğu görülmektedir.

Bu noktada Esad rejimi ve muhaliflerin savaşın sonunu getirebilecekleri senaryoları oyun teorik bir yaklaşımla aktarılmıştır. Bu senaryoların sonucunun doğrudan etkileyebileceği dış aktörler; ABD, Türkiye, Rusya ve İran'ın izleyecekleri yol ve stratejik tutumlarına yer verilmiştir. Rejim, ülke genelindeki egemenlik gücü azalmış olsa da müttefikleri sayesinde bölgenin büyük çoğunluğunda hâkimdir. Muhalifler ise yaşanan siyasi ve askeri sürece profesyonel bir okuma yapamadıklarından, her gün biraz daha artan radikal bakış açılarıyla uluslararası kamuoyunun ve diğer destekçilerinin varlığını tamamen kaybetmek üzeredir. Böyle bir ortamda rejimin muhaliflere karşı bir zafer elde etme ihtimali kuvvetlenmektedir. Diğer taraftan bu sonuç savaşa müdahil olan tüm ülkeleri olumlu ya da olumsuz etkileyecektir. Olası bir Esad galibiyetinde Rusya ve İran'ın istediği olacak, Ortadoğu ve Akdeniz'de kartlar yeniden dağıtılacaktır. ABD ve Türkiye içinse bu durum, her şeyin yeniden hesaplanmasını gerektiren kaotik bir hal alacaktır.

ABD, bütün hesaplarını başından beri bölgedeki müttefiklerini ve ulusal çıkarlarını dikkate alarak gerçekleştirmektedir. Her ne kadar Türkiye için müttefik söylemini her fırsatta dile getirse de ABD'ye göre bölgedeki en önemli müttefiki İsrail'dir. Özellikle İsrail'in çıkarlarını ve Ortadoğu'daki varlığını korumak için PYD/YPG'ye verilen destek bunun apaçık örneğidir. Bu tutum Türkiye'ye ise son derece rahatsızlık vermektedir. Türkiye, sınırlarındaki terör unsurlarını temizlemek için son 5 yılda dört büyük harekât düzenlemiştir. Bu harekâtlar sırasında Kilis ve Reyhanlı başta olmak üzere birçok sivil yerleşim yerine roketler düşmüş, can ve mal kayıpları yaşanmıştır. Bu nedenle ABD'nin bu terör örgütlerini desteklemesi Türkiye tarafından asla kabul edilmemektedir. Neticede bir Esad rejimi galibiyetinde ABD, tüm bu yaşananları göz önünde bulundurarak Ortadoğu'da etkinliğini kaybetmeyeceği yeni bir stratejik arayış içerisinde olacaktır.

Hiç şüphe yok ki Suriye krizinin hem coğrafi hem de stratejik anlamda en büyük etkisini yaşayan ülke Türkiye'dir. İki komşu ülkenin 911 kilometre kara sınırı bulunmaktadır. Tarih boyunca Türkiye-Suriye ilişkilerinde birtakım anlaşmazlıkları, karşılıklı suçlamaları görmek muhtemeldir. Su kaynaklarının paylaşılması, terör örgütlerinin desteklenmesi, daha da eskilerde Hatay sorunu gibi daha birçok problemin iki ülke arasında zaman zaman gerginlikler yarattığını

söylemek mümkündür. Son olarak Suriye’de yaşanan iç savaş iki komşu ülkeyi bir kez daha karşı karşıya getirmiştir. Muhafifleri desteklediğini ifade eden Türkiye, Esad rejimine reform çağrısında bulunmuş, bunu iç işlerine karışıldığı şeklinde yorumlayan rejim bir kez daha Türkiye’yi düşman olarak yaftalamıştır. İç savaştan etkilenen sivil halka kucak açan Türkiye, açık kapı politikası ile Suriyeli sivilleri geçici koruma statüsünde ülkesine kabul etmiştir, bugün ülkedeki kayıtlı Suriyeli mülteci sayısı 4 milyona yaklaşmıştır. Göçün ilk zamanlarında sınır güvenliğinin istenilen düzeyde olmaması ülkeye girişlerde kimlik tespitlerinin yapılmasında ciddi zorluklar yaşanmasına neden olmuştur, birçok göçmen ülkeye giriş yaptıktan sonra kayıt altına alınmıştır. Bu nedenle ilk göçü karşılayan sınır bölgelerinde önemli güvenlik problemleri yaşanmıştır (hırsızlık, toplum düzenini bozan hareketler, kadın ve çocuk istismarı gibi). Bugün hala barınma, sağlık, eğitim ve diğer sosyal hizmet imkânları noktasında yeterlilik sağlanamamaktadır. Sürecin ilerleyen günlerinde Suriyeliler ülkenin farklı yerleşim yerlerine dağılmıştır. AB tarafından sağlanan fonlar ve Türkiye’nin kendi öz kaynakları ile toplumsal uyum faaliyetleri başlatılmıştır, günümüzde bu faaliyetler farklı kurumlar tarafından devam ettirilmektedir. Bu sürece dâhil olan başka ülke menşeli sivil toplum kuruluşları da ülkede Suriyelilere hizmet vermektedir. Tüm bu gelişmeler dikkate alındığında Türkiye’nin, gelecekte daha birçok sosyal, ekonomik, politik ve güvenlik odaklı sıkıntılarla karşı karşıya kalacağı kuvvetle muhtemeldir. Göçün başlangıcında ülkeye giriş yapan göçmenlerin statüsünün, geçmişlerinin bilinmemesi, yabancı menşeli kurum, kuruluşların sivil toplum hizmeti adı altında ülke içerisindeki göçmen gruplar ile ilgili ne tür çalışmalar ve planlar yaptıklarının net olarak tespit edilememesi yakın zamanda çıkabilecek güvenlik problemlerine ortam hazırlamaktadır. Ayrıca Suriyeli göçmenlerin ülkemizde her geçen gün artan nüfusu ve AB fonlarının yetersiz olması sosyoekonomik anlamda yükü her dakika arttırmaktadır. Bu nedenle olası bir Esad galibiyetinde, Türkiye’nin Suriyeli göçmenler için güvenli geri dönüşün sağlanabileceği bir stratejide uzlaşmaya gitmesi gerekmektedir. Ancak bu tür bir garantör yaklaşımla hem göçmenlerin hem de Türkiye’nin güvenliği sağlanabilecektir.

Kaynakça

- Ağır, O., & Sezik, M. (2015). Suriye’den Türkiye’ye yaşanan göç dalgasından kaynaklanan güvenlik sorunları. *Birey ve Toplum Sosyal Bilimler Dergisi*, 5(1), 95-124.
- Aktan, C. & Bahçe, A. (2013). Kamu Tercih Perspektifinde Oyun Teorisi, *Hukuk ve İktisat Araştırmaları Dergisi*, Cilt 5, Sayı 2, 2013 ISSN: 2146 -0817 (Online).
- Bağcı, H. (2012). "İç Savaş" Kavramına Genel Bakış, *Hariciye Dergisi*, ODTÜ Dış Politika ve Uluslararası İlişkiler Topluluğu.
- Canyurt, D. (2018). Kazananı Olmayan Savaş "Suriye İç Savaşı": Neden Bitmedi, Barış Nasıl Gelebilir?, *Uluslararası Yönetim İktisat ve İşletme Dergisi*, Cilt 14, Sayı 4.
- Casanova, J. (2013). A Short History of the Spanish Civil War/ İspanya İç Savaşı'nın Kısa Tarihi, İletişim Yayıncılık, 1. Baskı 2015, İstanbul.
- Collier, P. & Hoeffler, A. (2007). Chapter 23 Civil War. *Handbook of Defense Economics - Defense in a Globalized World*, 711-739.
- Deniz, T. (2013). Suriye'nin Durumu, ABD - Rusya VE Türkiye'nin Tutumu. *Marmara Coğrafya Dergisi*, 0 (27), 314-332. <https://dergipark.org.tr/en/pub/marucog/issue/474/3905>
- Ekici, S., & Tuncel, G. (2015). Göç ve insan. *Birey ve Toplum Sosyal Bilimler Dergisi*, 5(1), 9-22.
- Fearon, J.D. & David D. (1996). "Explaining Interethnic Cooperation", *American Political Science Review*, Cilt, 90, No 4, ss. 715-735.
- Fearon J.D. & Laitin, D.D. (2001). Ethnicity, Insurgency, And Civil War. Annual Meetings of the American Political Science Association, San Francisco: CA, 1-40.

- Fearon, J. D. (2017). Civil war & the current international system. *Dædalus*, 146(4), 18-32.
- Gleditsch, N.P. ve ark. (2002). "Armed conflict 1946–2001: A new dataset". *Journal of Peace Research* 39, 615–637.
- Güler, M. (2015). İç Savaşların Değerlendirilmesinde Model Önerisi ve Libya İç Savaşı İncelemesi, *Savunma Bilimleri Dergisi*, Kasım/2015, Cilt 14, Sayı 2, 45-75.
- Güner, S. (2003). Oyun kuramı ve uluslararası politika, *METU Studies in Development*, 30 (Aralık), 2003, 163-180.
- Hinnebusch, R. (2002). *Syria: Revolution from Above*. New York: Routledge.
- Hinnebusch, R. (2015). Back to enmity: Turkey-Syria relations since the Syrian Uprising. *Orient, Journal of German Orient Institute*.
- Holliday, J. (2011). The Struggle For Syria In 2011, *Middle East Security Report 2*, Published by the United States of America by the Institute for the Study of War.
- İşyar, Ö. (2017). Suriye İç Savaşı'nda PYD'nin Aktörleşmesinin Başlıca Nedenleri. *Bilge Strateji*, 9 (16), 33-67. Retrieved from <https://dergipark.org.tr/en/pub/bs/issue/44270/543424>
- Karabulut, B. (2007). "Karadeniz'den Ortadoğu'ya Uzanan Bir Dış Politika: Geçmişten Günümüze Suriye-Rusya İlişkileri", *Karadeniz Araştırmaları*, 15(15), 69-91.
- Keskin, İ. F., & YANARIŞIK, O. (2021). Suriye Göç Krizi Hakkında Güvenlik Endişeleri: Türkiye ve AB Ülkeleri Karşılaştırması. *Güvenlik Çalışmaları Dergisi*, 23(1), 54-70.
- Kişman, Z. & Boyraz, B. (2019). Suriye Bağlamında Rusya ve İran İşbirliği, *Adıyaman Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, (31), 563-583. DOI: 10.14520/adyusbd.500953
- Kuzu, V. (2019). Suriye İç Savaşında Etkisi Olan Faktörler ve İran'ın Suriye Politika'sının Etkisi, Hasan Kalyoncu Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi.
- Marsh, N. (2007). Conflict Specific Capital: The Role of Weapons Acquisition in Civil War. *International Studies Perspectives*, 8, 54-72.
- Memmedli, M. (2018). Tacikistan'da İç Savaş, *Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü Dergisi-Journal of Turkish Researches Institute TAED-63*, Eylül-September 2018 Erzurum ISSN-1300-9052, s.669-683.
- Mumcu, C. & Kahramaner, Y. (2004). Oyun Teorik Yaklaşımla 1998 Türkiye-Suriye Krizinin Analizi, *İstanbul Ticaret Üniversitesi Dergisi*, s.117-149.
- Oğuzlu, T. (2011). Arap Baharı ve Yansımaları, *Ortadoğu Analiz*, Aralık 2011 - Cilt: 3 - Sayı: 36.
- Özkeçeci-Taner, B. (2019). "İç Savaş", *Güvenlik Yazıları Serisi*, No.12, Ekim 2019. https://trguvenlikportali.com/wpcontent/uploads/2019/10/IcSavas_BinnurOzkececi_Taner_v.1.pdf
- Phillips, C. (2012). Into the quagmire: Turkey's frustrated Syria policy. *Middle East and North Africa Programme*, MENAP BP, 4, 1-16.
- Sandıklı, A. & Semin, A. (2012). *Bütün boyutlarıyla Suriye krizi ve Türkiye*. İstanbul: BİLGESAM Yayınları.
- Sayın, Y., Usanmaz, A., & Aslangiri, F. (2016). Uluslararası göç olgusu ve yol açtığı etkiler: Suriye göçü örneği. *Sosyal ve Ekonomik Araştırmalar Dergisi*, 18(31), 1.

Semercioğlu, H. (2017). Bosna Hersek'te Yaşanan Boşnak-Sırp Çatışmasının Analizi, *Elektronik Sosyal Bilimler Dergisi*, Güz-2017 Cilt:16 Sayı:63 (1339-1360).

Şafak, Y. (2010). Bosna Savaşı ve Yugoslavya'nın Parçalanması, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul: Kadir Has Üniversitesi.

Singer, D.J. & Small, M. (1994). Correlates of War Project: International and Civil War Data, 1816–1992. Inter-University Consortium for Political and Social Research, Ann Arbor, Michigan.

Tunca, H. Ö. & Karadağ, A. (2018). SURIYE'DEN TÜRKİYE'YE GÖÇ: TEHDİTLER ve FIRSATLAR. *Kara Harp Okulu Bilim Dergisi*, 28(2), 47-68.

Ulutaş U., Kanat, K. B. & Acun C. (2015). Sınırları aşan kriz. SETA Analiz, No: 120, 1-40. Erişim Tarihi: 26 Haziran 2021, <https://www.setav.org/sinirlari-asan-kriz-suriye/>.

Ziadeh, R. (2011). Power and policy in Syria: The intelligence services, foreign relations and democracy in the modern Middle East. London: I.B.Tauris.

Web Kaynakları

tr.euronews.com/2020/10/05/esad-suriye-deki-rus-askeri-usleri-bolgedeki-guc-dengesini-koruyor, Esad: Suriye'deki Rus askeri üsleri, bölgedeki güç dengesini koruyor, Erişim Tarihi: 07.07.2021.

tr.wikipedia.org/wiki/İspanya_İç_Savaşı, İspanya İç Savaşı, Erişim Tarihi: 25.06.2021.

tr.wikipedia.org/wiki/Quintus_Fabius_Maximus, Quintus Fabius Maximus, Erişim Tarihi: 09.07.2021

https://tr.wikipedia.org/wiki/Suriye-Türkiye_ilişkileri, Erişim tarihi: 15.07.2021

www.goc.gov.tr/gecici-koruma5638, Erişim tarihi: 14.07.2021